

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК МАЛОГО БІЗНЕСУ ТА ЙОГО СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ

Національний університет «Одеська політехніка»

Анотація. У роботі досліджені історичні етапи розвитку малого бізнесу, виділенні сучасні проблеми та розглянуті можливі шляхи їх подолання.

Ключові слова: розвиток, малий бізнес, проблеми.

HISTORICAL DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS AND ITS CURRENT PROBLEMS

Abstract: The historical stages of small business development are studied in the work, modern problems are singled out and possible ways of overcoming them are considered.

Keywords: development, small business, problems.

В Україні малий бізнес знаходиться на стадії формування. Історичний розвиток малого підприємства в незалежній Україні відбувався в три основні етапи [1]:

- перший етап (1991-1994): Закон України «Про підприємництво», Програма державної підтримки підприємництва, Державний комітет України з сприяння малого підприємства;
- другий етап (1995-1997): Концепція Державної політики розвитку малого підприємництва, Програма розвитку малого підприємництва на 1997-1998 рр.;
- третій етап (з 1998): спрощена система оподаткування малого підприємництва, Закон «Про державну підтримку малого підприємництва» (від 19.12.2000 № 2063-III, втратив чинність), Закон «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» (від 21.12.2000 № 2157-III, чинний); Закон «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» (від 12.03.2012 № 4618-VI, чинний).

На першому етапі відбувалося лише формування державної політики відносно малого підприємництва. На другому етапі політика пройшла період реформування та переосмислення існуючих реалій. На третьому етапі виникло розуміння необхідності зменшення втручання держави у діяльність малих підприємств із збереженням різних форм підтримки [1].

Малий бізнес в Україні можна здійснювати двома способами:

- 1) без реєстрації юридичної особи, що виражається у вигляді приватного підприємництва;
- 2) з реєстрацією юридичної особи, що може бути у формі як приватного підприємства, так і товариства з обмеженою відповідальністю.

До 1998 року у малого бізнесу не було ніяких пільг на ринку, лише деякі приватні підприємці мали право торгувати на ринку, сплачуючи фіксований податок, або інакше кажучи, патент та звільнялися від інших податків (за винятком ринкового збору) [2].

90-ті роки були дуже важкими для підприємців, так як в Україні спостерігався лише економічний спад і більшість малих підприємств мали лише збитки, при цьому рівень безробіття постійно зростав.

Лише у 1998 році був прийнятий Указ Президента № 727/98 про спрощену систему оподаткування для суб'єктів малого бізнесу, який втратив чинність у 2012 році на підставі Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності» (04.11.2011, № 4014-VI) [3].

Розвиток малого бізнесу в Україні зустрічає багато проблем під впливом ряду негативних факторів.

Серед головних причин повільного розвитку малого бізнесу в Україні можна виділити наступні [2,4]:

- слабка законодавча база з питань підтримки малого бізнесу та підприємництва взагалі;
- невідповідність розміру податків і можливостей малих підприємств, що веде до збільшення частки тіньової економіки;
- неналагоджена система кредитної підтримки малого бізнесу;
- наявність проблем обліку та аналізу статистичних звітів малих підприємств;
- відсутність налагодженої системи інформаційної підтримки та надання необхідних консультацій малим підприємствам;
- неефективна система підготовки та перепідготовки кадрів в різних сферах діяльності з їх подальшим підвищенням кваліфікації;
- інвестиційна непривабливість як для вітчизняних так і для іноземних інвесторів.

Представлені вище проблеми являються наслідками економічної кризи України, яка характеризується рядом факторів:

- економічний стан країни; монополія великих підприємств;
- неефективна податкова політика країни; правова незахищеність ведення малого бізнесу;
- відсутність єдиної інфраструктури підтримки малого бізнесу;
- недостатня державна підтримка малого бізнесу;
- нерозвинута структура підготовки професійних кадрів для різних сфер економіки.

Важливою проблемою для малого бізнесу являється монополізація ринку великими підприємствами, які своєю діяльністю витісняють конкурентів або взагалі намагаються їх поглинути. Така ситуація призводить до ускладнення процедури виходу на ринок нових підприємств, тому спостерігається ситуація, коли старі малі підприємства ліквідуються, а нові не в змозі зайняти нішу на ринку, що виникла. Що в свою чергу лише посилює монополізацію і має вирішуватися на законодавчому рівні, адже така структура може негативно впливати на ціноутворення [4].

Через важкі умови існування, малі підприємці знаходяться у постійному пошуку можливостей зниження своїх витрат і іноді вдаються навіть до не правомірних методів, таких як укривання від податків. Особливо це актуально для відрахувань у фонд заробітної плати і призводить до виникнення подвійної бухгалтерії, що, в свою чергу, стимулює розширення тіньової економіки, яка дуже негативно впливає на загальний економічний стан країни. Можна зробити висновок, що неефективна податкова система не лише уповільнює розвиток малого бізнесу, але й всієї країни.

Гострою проблемою ведення малого бізнесу в Україні являється її ризикованість, яка пов'язана не тільки з високими витратами (які не завжди навіть являються формальними), але й з корупцією, рейдерством та й взагалі звичайною бюрократією. Дана проблема важлива не лише для вітчизняних підприємців, але й для зарубіжних партнерів та інвесторів, які можуть відмовитися від співпраці та інвестицій через високі ризики втрати своїх коштів. Така ситуація являється результатом наявності недопрацьованих нормативних документів, що не завжди надають можливість захисту від протиправних посягань на діяльність і призводить до неповаги до законів, встановленню неформальних зв'язків та хабарництва. Все це має негативний вплив на розвиток малого бізнесу.

Окремо необхідно розглянути систему кредитування малих підприємств України. У різних банках України можна знайти програми кредитування малих підприємств, що направлені на їх підтримку та стимулювання [4].

На жаль не існує єдиної бази по банках України, в якій підприємець може ознайомитися з усіма пропозиціями та обрати найбільш вигідну для себе. Для отримання інформації, потрібно аналізувати сайт кожного банку окремо чи безпосередньо звертатися за інформацією у відділення. Сайти банків мають різну структуру і іноді важко знайти в них потрібну інформацію. До того ж, кожен банк використовує свою власну термінологію і не завжди одразу зрозуміло, які пропозиції більш вигідні для малого бізнесу, а які націлені на бізнес в цілому. Тому, вважається за потрібним сформувати єдину базу банків України, в якій би накопичувалась актуальна інформація про програми кредитування та підтримки як малого бізнесу так і взагалі будь-якого підприємства.

Економічна криза, в першу чергу, характеризується зниженням купівельної спроможності українців (наприклад, середній чек в роздрібних магазинах в кризовий період відчутно зменшується). Зрозуміло, що зовсім від покупок споживачі не відмовляються, але вони переходять на більш дешеві варіанти товарів [5].

Вплив коливання курсу гривні на малий бізнес також значний: закупівельні ціни на товари з-за кордону та валютні платежі за франшизи зростають. В результаті, багато малих підприємців

змушені зовсім згорнути бізнес і шукати інший напрямок бізнесу, а деякі змінюють постачальників на шкоду якості, намагаючись вийти на колишній рівень прибутку.

Нестабільна політична ситуація країни займає друге місце, на думку підприємців, серед причин занепаду малого бізнесу. Постійні зміни в законі, виникнення додаткових обмежень експорту та імпорту з деякими країнами та вплив окремих політичних діячів на певні сфери діяльності мають негативні наслідки для більшості малих підприємств, які не мають резервів для покриття великих втрат через непередбачувані ризики [6].

Пандемія особливо сильно вплинула на малий бізнес, який не пов'язаний з виробництвом і послугами, що являються першочерговими в ситуації боротьби з вірусом. У багатьох випадках оплата за послуги чи виготовлену продукцію була перенесена клієнтами на невизначений термін. На малих підприємствах виникли серйозний касові розриви. Як наслідок – надходження коштів на покриття власних позик у малого підприємства не має.

Багато сфер малого бізнесу не відносяться до постраждалих в період пандемії, тому для них не передбачаються будь-які пільги. При цьому негативні наслідки відчувають усі учасники цієї сфери: постачальники, виробники, посередники, клієнти.

Як результат, малі підприємці не можуть покрити розрахунки з заробітною платою і навіть вимушені звільняти співробітників. У найгіршому випадку малий підприємець втрачає бізнес так як має лише збитки.

Звісно деякі підприємці змогли адаптуватися для ведення бізнесу он-лайн, але така можливість присутня не у всіх сферах. Наприклад, надавати перукарські послуги он-лайн неможливо. Також існує проблема відсутності необхідного технічного обладнання для переходу на он-лайн режим, адже недостатньо просто мати технологічний інструментарій на підприємстві, він має бути також і у клієнтів. Якщо підприємство розробить додаток на мобільний телефон для спілкування зі споживачами, не всі потенційні клієнти матимуть можливість його використати. В будь-якому разі мале підприємство втрачає якийсь відсоток клієнтів, а таким чином і прибуток [7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Костюк О.М. Розвиток малого бізнесу в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. № 12. 2010. С. 44-48.
2. Солованюк С. М. Розвиток малого бізнесу в Україні в сучасних умовах. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. № 2 (24). Т. 2. Київ, 2017. С. 130-133.
3. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності» від 04.11.2011 № 4014-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4014-17#Text>.
4. Крисак А. О., Мусятовська О. С. Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні. *Економіка та держава*. 2018. № 12. С. 68-73.
5. Ковтуненко К.В., Ковалик О.А. Управління дебіторською заборгованістю як інструмент зменшення фінансових ризиків на малих підприємствах. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2017. №1 С. 52-57.
6. Захарченко В.І., Аль-Шаргі Ф.М. Формування стратегій диверсифікації у розвитку промислового підприємства. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2017. Т. 16, вип. 1. С. 85-95.
7. Ковалик О.А. Інфраструктура підтримки розвитку малого бізнесу у сферах економічної діяльності: дис. ... кан. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством». Одеса, 2020. 247 с.

Ковалик Оксана Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародного менеджменту та інновацій, Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, e-mail: o.a.kovalik@mzeid.in

Kovalyk Oksana A. – candidate of economics, associate professor of the Department of International Management and Innovation, Odessa Polytechnic National University, Odessa, e-mail: o.a.kovalik@mzeid.in